

EVALUAREA INTERACTIVĂ CA EVALUARE FORMATIVĂ ȘI EVALUARE FORMATOARE

Prof. Rodica Mihaela Turcaș
Liceul Teoretic "Aurel Lazăr" Oradea

Evaluarea este o componentă esențială a procesului instructiv-educativ, a triadei instruire-predare-evaluare, având ca scop cunoașterea efectelor activității desfășurate, în vederea optimizării, pe baza colectării, organizării și interpretării rezultatelor obținute prin intermediul instrumentelor de evaluare.

Interdependența dintre metodele de predare și metodele de evaluare constituie o cerință de ordin pedagogic exprimată sintetic în principiul: evaluarea trebuie să reflecte predarea, iar predarea, la rândul ei, trebuie să răspundă la feedbackul oferit de evaluare. Desigur, această interdependență nu trebuie să inducă o confuzie de planuri sau o ignorare a specificității fiecărei activități. Prin obiectivele și prin funcțiile lor, metodele de evaluare nu rezultă dintr-o simplă preluare a metodelor de predare, ci dintr-o adaptare la cerințele verificării și aprecierii corecte și semnificative a performanțelor elevului.

De asemenea, rolul ei este de a depista limitele învățării, greșelile, lacunele, nivelul prea scăzut de cunoștințe, dificultățile în interpretarea și aplicarea cunoștințelor pentru depășirea acestora și realizarea progresului școlar.

Prin procesul de evaluare ne pronunțăm asupra stării unui fapt, la un moment dat, din perspectiva informațiilor pe care le culegem cu ajutorul unui instrument care ne permite să măsurăm în raport cu o anumită normă la care ne raportăm. Schimbările complexe în ceea ce privește utilizarea unei strategii moderne ale învățării presupune și metode de evaluare adecvate.

Evaluarea trebuie să fie coerentă cu noile stiluri și metode de predare-învățare și să fie gândită ca un instrument pentru îmbunătățirea activității, nu ca pe o "probă" a ceea ce știi sau nu știi elevii la un moment dat. Organizarea unei activități interesante, în care elevii și profesorul se simt bine în timpul învățării nu este un scop în sine. Trebuie să înregistrăm mereu progresele pe carele fac elevii în procesul de învățare. De aceea, evaluarea este menită să ne sprijine pentru a îmbunătăți învățarea, nu să probeze că elevii au învățat cava anume și cât anume, ca și informație.

Evaluarea este inseparabil legată de proiectare, deoarece, pe de o parte, programul de instruire și educare trebuie să prevadă criteriile, indicatorii de performanță, instrumentele pentru control și, pe de altă parte, rezultatele evaluării constituie bazareluării procesului instructiv-educativ. Este importantă stabilirea încă din fază de proiectare a tipurilor de efecte urmărite la elevi.

Concomitent este necesară conștientizarea de către aceștia a obiectivelor de atins și a felului cum vor fi evaluate achizițiile. Acest fapt va contribui la energizarea și la canalizarea efortului și a

energiilor celor ce învață pe direcția dorită. Profesorul poate să stimuleze motivația și să dezvolte elevilor competențe de autoevaluare numai dacă le aduce la cunoștință criteriile de evaluare ce urmează a fi folosite.

Eficientizarea activității desfășurate de profesor cu elevii săi constă în stabilirea strategiilor didactice interactive de predare-învățare, corelate cu cele de evaluare interactivă (dialogată).

Procesul de învățământ reprezintă o corelație a acestor trei procese esențiale și complementare, care nu pot fi despărțite decât prin rațiuni pur teoretice.

Evaluarea nu poate fi redusă doar la prezentarea unei simple constatări, relevând disfuncționalitățile, ea trebuie să faciliteze analize comparate, permițând înțelegerea diversității situațiilor și modificarea activității pentru îmbunătățirea acesteia. Prin îndeplinirea cu eficiență a funcțiilor sale (diagnostică, prognostică, de certificare, de selecție, motivațională, de feedback, de ameliorare, de perfecționare, dar și de optimizare, de orientare școlară și profesională) evaluarea asigură premisele desfășurării în condiții optime a proceselor de predare și învățare la clasă. Interrelația care se realizează între cele trei procese creează un circuit continuu, conform căruia nu putem înfăptui unul dintre ele fără a ține cont de celălalt.

Strategiile de evaluare permit atât cadrului didactic cât și elevului creșterea gradului și măsurii în care au fost îndeplinite finalitățile propuse. Eficiența proceselor de predare și învățare depinde de corectitudinea și de promptitudinea cu care se realizează actele evaluative.

Evaluarea ne permite să ne pronunțăm asupra stării unui fapt, proces, la un anumit moment, din perspectiva informațiilor pe care le culegem cu ajutorul unui instrument care ne permite să măsurăm în raport cu o anumită normă la care ne raportăm. Fiind un proces multidimensional, se pot identifica, în funcție de criteriile alese, mai multe strategii/tipuri de evaluare:

1. Din punct de vedere al situațiilor de evaluare, putem identifica două strategii:

- Evaluarea realizată în circumstanțe obișnuite, bazată pe observarea activității elevului
- Evaluarea specifică, realizată în condiții special create ce presupune elaborarea și aplicarea unor probe, partenerii angajați în proces fiind conștienți de importanța demersurilor de verificare și apreciere

2. După funcția dominantă îndeplinită, putem identifica două strategii:

- Evaluarea diagnostică – se realizează o diagnoză descriptivă ce constă în localizarea lacunelor și erorilor în cunoștințe și abilități, dar și a ”punctelor forte” și o diagnoză etiologică care relevă cauzele care au generat neajunsurile constatate
- Evaluare predictivă prin care se urmărește prognozarea gradului în care elevii vor putea să răspundă pe viitor unui program de instruire

3. După modul în care se integrează în desfășurarea procesului didactic, putem identifica trei strategii:
 - Evaluarea inițială, realizată la începutul demersurilor instructiv-educative, pentru a se stabili nivelul la care se situează elevii
 - Evaluarea formativă, care însoțește întregul parcurs didactic, organizând verificări sistematice în rândul tuturor elevilor
 - Evaluare sumativă, care se realizează, de obicei, la sfârșitul unei perioade mai lungi de instruire
4. După autorul care efectuează evaluarea, putem identifica trei strategii:
 - Evaluarea internă, întreprinsă de aceeași persoană/instituție care este direct implicată și a condus activitatea de învățare (învățătorul sau profesorul clasei)
 - Evaluare externă, realizată de o altă persoană/instituție, alta decât cea care a asigurat derularea predării și învățării
 - Autoevaluarea, efectuată de subiectul însuși asupra propriului progres.
5. După obiectul evaluării:
 - Evaluarea procesului de învățare, atât a achizițiilor, cât și a procesului în sine
 - Evaluarea performanțelor, realizate individual, în grup sau de către grup
 - Evaluarea a ceea ce s-a învățat în școală sau a ceea ce s-a învățat în afara școlii
6. După accentul pus pe proces sau pe sistem:
 - Evaluarea de proces – se referă la performanțele elevului
 - Evaluarea de sistem – accentul se pune pe sistemul în care se desfășoară procesul de învățământ
7. După domeniu:
 - Evaluare în domeniul cognitiv (cunoștințe)
 - Evaluare în domeniul socio-afectiv (atitudini)
 - Evaluare în domeniul psihomotor (capacități, aptitudini, deprinderi)
8. După modul în care pot sau nu pot fi cuantificate rezultatele:
 - Evaluare cantitativă - rezultatele sunt cuantificabile în funcție de punctaj
 - Evaluare calitativă – rezultatele nu pot fi măsurate prin cuantificare.

De asemenea, evaluarea mai poate fi:

- Preponderent pedagogică, vizând în esență ceea ce subiecții au asimilat, ceea ce știu să facă și ce capacități și trăsături și-au format
- Preponderent psihologică privind funcțiile psihice implicate în activitatea de învățare, vizând aptitudinile subiectului de a învăța, adică ceea ce poate să facă.

Evaluarea formativă promovează un nou demers în cadrul căruia interesează din ce în ce mai mult progresul elevului în timp, în raport cu obiectivele pedagogice dinainte definite. Dezvoltându-se pe terenul inovației pedagogice, evaluarea formativă sprijină realizarea unei pedagogii diferențiate care permite o evaluare interactivă în cadrul căreia formatorul nu mai e interesat numai de rezultate, ci și de procesul care conduce la acest rezultat.

Evaluarea formativă se poate defini ca o evaluare internă axată pe un proces care constă într-o apreciere globală sau sectorială a schimbărilor care se produc în timpul unei activități de formare, care permite persoanelor responsabile de conducerea activității de formare să orienteze, să îmbunătățească și să ducă la bun sfârșit această activitate.

Dezvoltând interesul pentru autoevaluare, noțiunea de evaluare formativă se transformă dintr-o evaluare formativă într-o evaluare formatoare.

Noțiunea de evaluare își lărgeste sfera de cuprindere. Ea nu se oprește doar la conținuturile vehiculate în școală, la rezultatele obținute (cunoștințe, informații, priceperi, deprinderi, capacități, modele de comportament, trăsături atitudinale) extinzându-se de la rezultatele obținute, către proces. Evaluarea realizată asupra procesului desfășurat în școală este o evaluare continuă, un proces permanent derulat asupra situațiilor diverse și în contexte diferite (nu numai în școală).

Evaluarea procesului tinde să se extindă, cuprinzând informații, idei, valori dobândite și în afara sistemului de învățământ, capacități dezvoltate și exersate prin activități desfășurate extrașcolar, nonformal sau informal. Acestea facilitează de multe ori învățarea formală contribuind la clădirea personalității în toate dimensiunile ei.

Evaluarea continuă, permanentă, este o premisă a dezvoltării capacității de autoevaluare la elevi, pregătind saltul de la evaluare la autoevaluare, de la educație la autoeducație.

Evaluarea trebuie privită ca un proces care promovează învățarea și nu ca un control extern, realizat de către profesor asupra a "ceea ce face" și "cum face elevul".

Evaluarea, inclusă în actul de învățare, necesită o mai mare atenție, atât din partea profesorului, cât și din partea elevului, asupra proceselor care au loc în învățare, asupra cauzelor care determină erorile și asupra factorilor favorizanți ai cunoașterii.

În actul evaluativ, care este mai mult decât un proces de certificare sau de aprobare, important este cum se implică elevul în optimizarea propriei învățări, căpătând astfel valențele unui proces reflexiv prin care cel care învață devine conștient de propriile acte și de el însuși, de propriile capacități, iar profesorul se convertește într-un ghid care-l orientează spre atingerea obiectivelor informativ-formative.

Strategiile de evaluare centrate pe învățare, precum și cele dialogate, formative și formatoare, se înscriu în rândul strategiilor de evaluare interactivă.

Evaluarea interactivă presupune existența unui parteneriat între agenții educaționali, care au la bază procese de colaborare și de negociere constructivă și care vizează responsabilizarea educatului și mobilizarea inițiativelor acestuia în cadrul proceselor de învățare și evaluare. Scopurile principale ale evaluării interactive sunt cel de stimulare a capacității de autoevaluare a subiectului implicat în proces, de conștientizare a necesității acestuia și de sporire a încrederii în forțele proprii ale educatului.

Având un rol important în eficientizarea activităților de orice tip, evaluarea este permanentă în orice domeniu de activitate umană. Învățământul este un domeniu central și de maximă importanță socială, în care activitatea de evaluare se manifestă cu precădere și al cărui demers este profund justificat.

Conceptul de evaluare în pedagogie este definit drept un dispozitiv care a luat naștere spre mijlocul secolului XX în țările anglo-saxone și care rezultă din transpunerea în domeniul învățământului a conceptelor și modelelor aplicate în secolul XIX în lumea economiei, în special în industrie. Evaluarea în domeniul educației și al învățământului urmărește să aprecieze cu obiectivitate și prin mijloace științifice efectele unei acțiuni pedagogice.

În timp, conceptul de evaluare a suferit profunde și semnificative transformări în ambianța învățământului și a procesului de învățare. Secolul al XX-lea a fost decisiv pentru evoluția evaluării. Pornind de la prima conceptualizare științifică a lui Tyler, urmată de cele a lui Bloom și de colaboratorii săi- evaluarea diagnostică, formativă și sumativă- și de contribuția lui Popham – evaluarea criterială – sensul practicilor evaluative s-au schimbat în intenția de a se adapta la noile cerințe educative și sociale. Evoluând de la concepția tradițională asupra evaluării ce o situa la sfârșitul învățării, astăzi, evaluarea este mai mult decât un proces final sau paralel cu învățarea. Este un act care se integrează organic în același proces de învățare, creând relații interactive și circulare. Elevul, în timp ce învață, efectuează repetate procese de valorizare și apreciere critică care-i servesc ca bază pentru luarea deciziilor orientative în propria-i formare și dezvoltare.

La nivelul procesului de învățământ interesează nu numai desfășurarea evaluării didactice, ci și formarea și dezvoltarea capacităților elevilor de autoevaluare. Apare astfel necesitatea accentuării preocupărilor care urmăresc dezvoltarea capacității elevilor de autoevaluare, în condițiile desfășurării unui dialog deschis între profesor și elev. În plus, aceste noi preocupări au ca scop dezvoltarea unei învățări creative menite să formeze oameni inovatori și nu repetitivi, conștienți de propriile capacități, îndrumați de un educator care este la rândul lui un autoformator.

Evaluarea formativă promovează un nou demers în cadrul căruia ”interesează din ce în ce mai mult progresul elevului în timp, în raport cu obiectivele pedagogice dinainte definite”. Dezvoltându-se pe terenul inovației pedagogice, evaluarea formativă sprijină realizarea unei

pedagogii diferențiate care ”permite o reglare interactivă” în cadrul căreia ”formatorul nu mai este interesat numai de rezultate, ci și de procesul care conduce la aceste rezultate”.

Evaluarea formativă realizează o diagnoză asupra rezultatelor unei perioade încheiate de învățare, depistând ”lacunele în însușirea conținuturilor” și ”dificultățile de învățare”.

Pentru a exprima mai bine funcția sa prioritară - aceea de a-l ajuta pe elev – evaluarea formativă primește de la autorul G. Nunziati (1990) calificativul de formatoare.

Evaluarea formatoare creează lumină asupra procesului desfășurat la clasă, fiind centrată pe intervenția profesorului către elev. Ea relevă răspunsuri din partea elevului, la intervenția profesorului. Evaluarea formatoare vine către elev și inițiativa îi aparține. Dacă evaluarea formativă facilitează învățarea, iar cadrul didactic orientează și conduce elevul, în cadrul evaluării formatoare inițiativa de învățare și implicit evaluare aparține elevului care reflectă asupra rezultatelor activității sale. Profesorul îi urmărește evoluția, oferindu-i sprijin și îndrumare.

Evaluarea formativă nu garantează de la sine că elevul a învățat, deoarece vine dinafara sa. Rolul său prioritar este cel de reglare a activității cu ajutorul profesorului.

Evaluarea formatoare este mult mai eficientă pentru că vine din propria inițiativă a celui care învață și se implică în realizarea unor materiale cu scop evaluativ, sporindu-și în acel timp capacitățile de autoevaluare. Pentru aceasta este necesar ca profesorul să dețină o serie de tehnici prin care să-i învețe pe elevi să învețe, modalități prin care elevul să se simtă activ și să-și poată evalua propriile activități. Evaluarea formatoare are rol de reglare și autoreglare a activității cu sprijinul ambilor parteneri ai acțiunii educaționale.

Evaluarea formatoare îl ajută pe elev să învețe cerându-i să anticipeze. Obiectivelor de reglare pedagogică, de gestionare a erorilor și întărire a reușitelor, obiective comune diferitelor metode de evaluare formativă, dispozitivul de evaluare formatoare le mai adaugă o exigență care-l privește pe elev: reprezentarea corectă a scopurilor, planificarea prealabilă a acțiunii, însușirea criteriilor și autogestionarea erorilor.

Această abordare lărgeste și mai mult conceptul de evaluare, în măsura în care tot ce are legătură cu construirea unui model personal de acțiune este considerat parte integrantă a evaluării formative și obiectiv prioritar de învățare.

În evaluarea formativă inițiativa îi aparține profesorului care intervine asupra elevului. Este exterioară elevului, provenind din procesul didactic la care elevul nu are acces decât prin intermediul profesorului. Se repercutează pozitiv asupra schimbărilor dintre profesor și elev, din exterior.

În evaluarea formatoare, inițiativa îi aparține elevului și este orientată sau nu de către profesor, izvorând din reflecția elevului asupra propriei transformări, asupra propriei învățări, fiind

susținută de motivația interioară a elevului și repercutându-se pozitiv asupra schimbărilor dintre elev și profesor, din interior.

Astfel, cadrul didactic trebuie să-și îmbunătățească practica evaluării, alternând metodele și instrumentele tradiționale cu cele complementare și active. Evaluarea tradițională tinde să fie tot mai mult înlocuită cu evaluarea alternativă, dialogată, interactivă.

Evaluarea interactivă trebuie privită ca parte integrantă a procesului de dezvoltare și schimbare și implică judecata reflexivă. Funcția sa principală este de energizare din interiorul procesului, depășind concepția prin care evaluarea este un proces de control care acționează din exteriorul procesului de învățământ. Se pleacă de la ideea că fiecare este unic, având propriul stil de lucru, modalități diferite de percepție, gândire și acțiune. Elevul participă activ la procesul de evaluare. Negocierea și consensul constituie elemente importante, iar profesorul discută cu elevii rezultatele și le face recomandări.

Rolul evaluatorului este cel de facilitator din interiorul procesului de învățământ mai mult decât un observator neutru. El ușurează învățarea și evaluarea plecând de la premiza că evaluarea îndeplinește funcții mai degrabă de ameliorare și de corectare decât de sancționare și de speculare a greșelilor.

Evaluarea formatoare este considerată forma desăvârșită a evaluării. Reprezintă o nouă etapă, superioară de dezvoltare a evaluării formative, care va fi funcțională odată cu instaurarea obiectivului de sumare de către elevul însuși a propriei învățări. Evaluarea formatoare are drept scop promovarea activităților de învățare ca motor motivațional pentru elev.

Evaluarea este inseparabil legată de proiectare deoarece, pe de o parte, programul de instruire și educare trebuie să prevadă criteriile, indicatorii de performanță, instrumentele pentru control și, pe de altă parte, rezultatele evaluării constituie baza reluării procesului instructiv-educativ.

Bibliografie:

1. Cerghit, Ioan, *Sisteme de instruire alternative și complementare. Structuri, stiluri și strategii*, București, Editura Aramis, 2002
2. Oprea, Crenguța-L., *Pedagogie. Alternative metodologice interactive*, București, Editura Universității din București, 2003
3. Oprea, Crenguța-L., *Strategii didactice interactive*, București, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., ed. a IV-a, 2009
4. Radu, I. T., *Evaluarea în procesul didactic*, București Editura Didactică și Pedagogică, 2000